

SOSIÁLA- JA DEARVVAŠVUOHTAMINISTERIJA MUITTUHANČÁLA Čuovus 1

Ráđdehusráđđi
Erkki Papunen

17.11.2022

EVTTOHUS STÁHTARÁĐI ÁSAHUSSAN BURESBIRGENGUOVLLUID OVTTASBARGOSOHPAMUŠA SISDOALUS JA VÁLMMASTALLAMIS

1 Ášši duogáš

Riikkabeaivvit lea dohkkehan sode- ja gádjundoaimma ođastusa guovddáš lágaid (EV 111/2021) ja presideanta Niinistö lea váfistan daid 29.6.2021. Ođasnuhttima lágat leat boahtán fápmui ceahkkálastima mielde. Sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa sihke gádjundoaimma ordnenovddasvástádus sirdása ollásit buresbirgenguovlluide 1.1.2023 rájes.

Suomas doibmet dás maŋás 21 buresbirgenguovllu, maid ovddasvástádussan leat lágas mearriduvvon sosiála- ja dearvvasvuoda fuolahus ja gádjundoaibma. Helssega gávpogis seailu dan ordnenovddasvástádus sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusas sihke gádjundoaimmas. HUS-ovttastumis lea sierra mearriduvvon ordnenovddasvástádus sierrabuohccedikšuma bargguin Uusimaa guovllus. HUS-ovttastupmi vuodđuduvvui HUS-gielddaovttastumi dehege buohccedikšunbiirre sadjái sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa sihke gádjundoaimma ođastusa mielde. HUS-ovttastumi lahttun leat Uusimaa njeallje buresbirgenguovllu ja Helssega gávpot. HUS-ovttastumi alimus mearrideaddji doaibmaorgána lea ovttastupmečoakkán, mas guđenai eaiggátlahtu ovddasta okta ovddasteaddji.

Guhtenai buresbirgenguovlu gullá oktii viđa ovttasbargoguvllus. Ovttasbargoguvllu ulbmil lea dorvvastit bálvalusaid oažžasuvvama ja soahpat bargujuogus bargguin, main dárbbahuvvo máhttu sihkkarastima dihte dehe gollobeaktilis doaimma dihte guvllolaš ovttasbargu. Universitehtalaš buohcceviesu bajásdoalli buresbirgenguovllut ja HUS-ovttastupmi gullet sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa ordnemis addojuvvon lága (612/2021, maŋjel *sode-ordnenláhka*) 35 § mielde guđenai sierra ovttasbargoguvlui dađi lági mielde, ahte guđenai ovttasbargoguvllus lea okta universitehtalaš buohcceviessu. HUS-ovttastupmi gullá Lulli-Suoma ovttasbargoguvlui. Lulli-Suoma ovttasbargoguvllu buresbirgenguovllut, HUS-ovttastupmi ja Helssega gávpot ráhkadit eará ovttasbargoguvlluid ládje gaskaneaset ovttasbargosoahpamuša.

Buresbirgenguovllut, mat gullet seamma ovttasbargoguvlui, ráhkadit buresbirgenguovlluid ovttasbargosoahpamuša, man sisdoalus ja válmmastallamis mearriduvvo sode-ordnenlága 36 ja 37 §:s. Sode-ordnenlága 36 § 5 momeantta ja 37 § 5 momeantta mielde stáhtaráđi ásaheusain sáhttet addojuvvot dárkilit njuolggadusat ovttasbargosoahpamuša soahpama vuollásaš áššiin sihke earret eará válmmastallamis ja válmmastallama áigedávvalis. Universitehtalaš buohcceviesu bajásdoalli buresbirgenguovllut ja HUS-ovttastupmi dikšot ovttasbargosoahpamuša ráhkadeami gáibidan hálddahusbarguid.

Ovttasbargosoahpamuša ulbmilin lea sihkkarastit ovttasbargoguvlui gullevaš buresbirgenguovlluid bargujuogu, ovttasbarggu ja oktiiheiveheami dan oasis go dat lea dárbbatlaš lágas mearriduvvon bargguid ollahuvvama dorvvasteami várás. Ovttasbargosoahpamuš galgá ovddidit sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa goasttádusa váikkuhusa bukti, ávkkálašvuoda, šlájja, áššehas- ja buohcciiddorvvolašvuoda, dárbbatlašvuoda, ovtaveardásaš oažžasuvvama, gielalaš rivttiid sihke bálvalangollosiid ja bálvalanollisvuodaidda doaibmivuoda. Dasa lassinn soahpamušas galgá sihkkarastojuvvot, ahte ovttasbargosoahpamuša vuodul sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa addi

doaibmaovttadagas leat barggu dikšuma váste dárbahassii buorit ekonomalaš ja bargoveahkaressat sihke máhttu.

Ovttasbargosoahpamuša lassin sode-ordnenlágas mearriduvvo guovtti eará buresbirgenguovllugaskasaš soahpamušas, maid ásahus buresbirgenguovlluid ovttasbargosoahpamuša sisdoalus ja válmastallamis ii guoskkale. Guovttegielalaš buresbirgenguovllut fertejit dahkat gaskavuoda ovttasbargosoahpamuša ruotagielalaš gielalaš rivttiid ollahuvvama dorvvasteami váste sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusas. Dasa lassin HUS-ovttastupmi, Uusimaa buresbirgenguovllut ja Helssega gávpot dahket gaskavuoda soahpamuša, mii gohčoduvvo HUS-ordnensoahpamušan.

2 Dálá dilli ja dan árvvoštallan

Sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa sihke gádjundoaimma ođastusa mielde Supmii šaddá ollásii ođđa iešstivrema dássi, go buresbirgenguovllut álggahit doaimmaset gielddain ja stáhtas sierranas almmusvuoigatvuodalaš organisašuvdnan. Buresbirgenguovlluid dás maŋas dahkan gaskavuoda ovttasbarggus mearriduvvo sode-ordnenlága logus 5. Láhkaásahemiin, mii guoská ovttasbargoguovlluid, viggojuvvo sihkkarastit, ahte earenoamáš máhtu gáibideaddji sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa ollisvuodaid organiseren ii báze ovttaskas buresbirgenguvlui, muhto ovddasvástádušat sáhttet juogaduvvot ovttasbargoguovlluid gaskka. Earenoamáš máhtu gáibideaddji sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa ollisvuodain lea ovdal mearriduvvon dušše substansalágain. Dearvvašvuoda fuolahuslága 45 § vuodul addojuvvon stáhtarádi ásahusain (582/2017) lea mearriduvvon dihto osiin sierrabuohcedikšuma bargojuogus ja muhtin bargguid guvllolaš čohkkemis. Sosiálafuolahusláhki 33 a § gullelaš ásahusaddima fápmudus dahká vejolažžan maid sosiálabálvalusaid čohkkema guvllolaččat eará bálvalusaid ollái. Njuolggadusa vuodul ii leat doaisttázii addojuvvon ásahus, nu ahte sode-ordnenlága 36 § vuodul addit áigojuvvon ásahusain livččii ulbmil mearridit ovttasbarggu guovlludásis muhtin kritihkalaš mánggasuorggat bálvalusain ja earenoamáš máhtu sihkkarastimis. Áiggi mielde lea ulbmil oažžut sosiálafuolahussii lihkka nanu mearrádušvuodu go dearvvašvuoda fuolahusas lea hui gáibideaddji diliid oasil. Dát sáhttá bargojuvvet sosiálafuolahusa ceahkkálasvuoda ovdánahttimiin ja nu ahte ásahuvvo sosiálafuolahusa čohkkenaásahus.

Ásahusas, mii evttohuvvo, mearriduvvot buresbirgenguovllu ovttasbargosoahpamuša strategalaš dási vuodđorápmá daid osiid mielde, go ovttasbargosoahpamuša sisdoallu dán muttus aiddostahttojuvvo ásahusain. Mearkkašahti osiidis mielde ovttasbargosoahpamuša dárkilit sisdoallu báhcá buresbirgenguovlluid gaskavuoda soahpamuša duohkáii sode-ordnenlága 36 ja 37 § ásahan rájiid siste. Oassi, mii mearriduvvo ásahusas, sáhttá oažžut dievasmahttima boahhtevuodas, earenoamážit sode-ordnenlága 36 § 3 momemntta 1-5 sihke 8 ja 11 čuoggáid oasil. Ásahus lea maid boahhtevuodas ulbmil oktiivehuvvot sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa ásahusaiguin, mat juo leat leame ja válmastallama gáibideaddji ásahusaiguin (ovdamearkka dihte sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa čohkkema ja gohcindoaimma guoskkadettiin).

Sode-ordnenlága 36 § 4 momemntta mielde ovttasbargosoahpamušas ferte sohppojuvvet soahpamuša vuodul sohppojuvvon ovddasvástádušaid goasttádušaid juohkimis dan oasi mielde go dat mearriduvvo sode-ordnenlága 57 §:s. Ásahusevttohusas ii evttohuvvo addit njuolggadusaid buresbirgenguovlluidgaskasaš goasttádušaid juohkimis, goas bargojuogu mielddisbuktin goasttádušaid sirdáseapmi evttohusa mielde galgá sohppojuvvet buresbirgenguovlluid gaskka ovttasbargosoahpamušas.

3 Ákkastallan paragrafaid mielde

1 §. *Bálvalusat, mat dárbbahuvvojit hárvve, dehe earenoamáš gáibideaddji sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahus.* Paragrafa ulbmilin livččii mearridit das, mot ovttasbargosoahpamušain sáhtttá johttáhuvvot sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa hárvvenáš sierramáhttu buot buresbirgenguovlluid atnui. Paragrafa dárkkuhan sierramáhttu dárbbahuvvo buot mohkkámus sosiálafuolahusa gažaldagaide, madda mange ámmátjoavkkus eai akto leat vástádusat ja mat guoskkahit hui unna áššehasjovkkožiid. Koordinašuvdnaovddasvástádus galggalii dáin leat ovttasbarggu guovlludásis, daningo ovttasbargoguovllus ja juobe oba Suomas leat dušše hárvve dáid bálvalusaid earenoamáš máhttit. Gažaldat ii leat dušše sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa gaskavuoda ovttasdoaimmamis muhto maid ovttasdoaimmamis ovdamearkka dihte oahpahušdoaimmain, bolesiin, sivaheddjiin ja rihkusčuovvunlágádusain.

Paragrafa 1 momeanttas meroštallojuvvole dárkkileappot muhtin sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa ordnema lága 36 § 3 momeantta 6 čuoggás dárkkuhuvvon barggut ja bálvalusat. Geatnegahtton soahpan ovttasbargosoahpamušas guoskkalii paragrafa mielddásas kritearaid deavdi bálvalusaid ja bargguid dan oasi mielde go bargujuogus, mii daidda laktása, ii livčče juo eará sajies mearriduvvon. Ovddasvástádus dáin sierrabálvalusain ja earenoamáš máhttus, mii daidda gullá, galggalii leat čielgasit meroštallojuvvon ovttasbargosoahpamušas, vai dat leat fállun áššehasmeriid molsašuddi mearis ja dárbbus fuolakeahtta. Jáhkehahti lea, ahte juohke buresbirgenguovlu árvvoštallá dáid bálvalusaid, mat dárbbahuvvojit hárvve ja main dárbbahuvvo mánggasuorggat earenoamáš máhttu, ekonomalaččat ja funkcionálalaččat gánnahttin. Bálvalusbuvtadus, mii gullá geavadis namuhuvvon bálvalusaide, sáhtálii ovttasbargosoahpamušas leat soahpamis ovdamearkka dihte muhtin buresbirgenguovllu dehe vaikkobe organisašuvnna bargun.

Paragrafa 1 momeantta 1 čuoggá mielde soahpangeatnegasvuotta guoskkalii mánáid, nuoraid ja bearrašiid eanet gáibideaddji bálvalusaid vuogálaš sosiálafuolahusa sihkkarastima. Dán mielde livččii vejolašvuotta sihkkarastit, ahte visot buresbirgenguovllu bargit ožžot dárbbu mielde doarjaga buot váddáseamos diliid dego ovdamearkka dihte diliid dikšumii, mat laktásit mánnárvendiliid ja olmmošgávppi gillájeddjiid veahkeheapmái. Hui ráddjejuvvon oassi eanet gáibideaddji bálvalusa njuolgoáššehasbarggus sáhtttá ollahuhttojuvvot ovttasbargosoahpamušas meroštallojuvvon bálvalanbuvtadusráhkadusa mielde, ovdamearkka dihte Barnahus/Lasta -ovttadagat sihke gárrenávdnasiid geavaheaddji áhpehis etniid ja njuoratmánábearrašiid sierrabálvalusat. Soahpangeatnegasvuotta momeantta 1 čuoggá mielde guoskkahivččii earenoamážit mánáidsuodjalusa áššehasaid, geat eai šatta veahkehuvvot dárbbahassii dáláš vuogádaga árbevirolaš mánáidsuodjalusa bálvalusaiguin. Ovdamearkka dihte mánát ja nuorat, geain dihttojit gárrenávdnasiid, rihkkosiid ja veahkaváldi mearkkat, dehe geat muđuid leat hui vátties dilis, dárbbahit dávjá ovdamearkka dihte mánáidsuodjalusa sadjásaš dikšumis (dego earenoamáš fuolaheami bálvalusas) mánggasuorggat ja mánggaámmátlaš intensiivvalaš doarjaga sihke sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa ovttasbarggus ollahuhttin bálvalusaid vai sii veajuiduvvet ja cevzet iežaset árgabeaivvis. Dása dárbbahuvvo guovdilaston máhttu, ovttasbarggu ja bargujuogus soahpama ovttasbarggu guovlludásis, vai bálvalusaid ollahuhttin dorvvastuvvo. Guovdilaston máhttu dárbbahuvvo maid hui hástaleaddji earrodiliide, mat vuhttojit mánggaid gáibideaddji mánáidsuodjalusa áššehasvuodaid duogábealde.

Momeantta 2 ja 3 čuoggá mielde ovttasbargosoahpamušas galggalii sohppojuvvot ovttasbarggus eanet gáibideaddji mánggaámmátlaš lápmásiid bálvalusaid oasil sihke rihkkosis áššáiduhtton ja vástitmeahttumin dubmekeahttá guđđojuvvon bázahallan olbmuid dáhtus sorjjasmeahttun ovttasbarggus, mii dahkkojuvvot sierrafuolahusas. Eanet gáibideaddji mánggaámmátlaš lápmásiid bálvalusaiguin dárkkuhuvvo earenoamážit sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa ovttas ollahuhttin

gáibideaddji máŋggaámmátlaš veahkki ja doarjja. Eanet gáibideaddji máŋggaámmátlaš lápmásiid bálvalusaide gulale maid earenoamáš gáibideaddji orrunbálvalusaide, ruovttu olggobealde lápmásiid bálvalussan ordnejuvvon máná orrunbálvalusaide sihke eallima bajásdoalli vuoiŋŋahatmašiinna veagas orru ealli olbmuid dikšun ja bálvalusat. Bálvalusat ja doarjjadoaimmat ordnejuvvole buot lámis olbmuide lápmásiidbálvalusa lága vuodul. Gažaldatvuloš bálvalusat galget ollahuhttojuvot vuosttažin lagasbálvalussan, main dárbbatlaš sierramáhttu dorvvastuvvolii buresbirgenguovlluid gas-kasaš ovttasbargguin.

Momeanta 4 čuoggá mielde buresbirgenguovllut galggale soahpat koordinašuvdna- ja áššedovdi doarjjabargguin, mat laktásit earenoamáš gáibideaddji orrunbálvalusaide. Dán čuoggás dárkkuhuvvon orrunbálvalusaid áššehasain lea ovdamearkka dihte alkoholadementiija, vuoiŋŋašváddu dehe ovttáigásaččat duodalaš psykiatriijalaš buozalmas ja muitinheaduštus ja heivvolaš bálvalus-sorruma sáhtta leat váttis ordnet áššehasaid agi sihke alkoholatorjjasvuoda meannudeami dávdamearkkaid ja sierradárbbuid máhttoválliid dihte. Vuoiŋŋašváddoáššehasain leat seammasul-lasaš čuolmmat go dain, geat buhčet alkoholadementiija, dehege sis lea nuorra ahki ja meannudeami dávdamearkkat. Duodalaš psykiatriijalaš buozalmasaid buohcci agáiduvvan olbmot, geain leat váttis-vuodát birget dábálaš agáiduvvan dehe dábálaš mielladearvvašvuoda veajuiduvviid orrunbálvalusaid olis, eai bease álkit iežaset dárbbahan orrunbálvalusaid ollái, masa gullá ovtastuvvan máhttu. Ba-jábealde namuhuvvon bálvalanorruma ja earenoamáš máhtu dárbbaheddji áššehasaid mearri lea dan mađe unni, ahte ovttasbargoguovllus gánnáhivččii koordineret bálvalusaid guvllolaš oazžasuvvama ja sihkkarastit dárbbahassii buori ja vuogálaš áššedovdidoarjaga ja bargoveaga máhtu guovlluid bálvalandoaimmas.

Paragráfa 2 momeantta mielde buresbirgenguovllus, mii bajásdoallá universitehtalaš buohcceviesu, livččii ovddasvástádus ovttasbargosoahpamuša válmastallama ja ollahuhttima koordinašuvnnas 1 momeantta 1-4 čuoggáin dárkkuhuvvon áššiin. Koordinašuvdnabargu livččii mávssolaš dakkár bálvalusaid ja bargguid oasis, mat gáibidit eanet gáibideaddji sosiálafuolahusa ja dearvvašvuoda fuo-lahusa, earenoamážit sierrabuohccedikšuma ovttasbarggu. Koordinašuvdnabargui gulalii dan sihkkarastin, ahte soahpamušain dorvvastuvvolii bargoveaga máhttu, áššedovdidoarjja, plánen ja guvllolaš oktiiheiveheapmi, mat gullet dáidda bálvalusaide ja bargui. Buresbirgenguovlu, mii bajásdoallá uni-versitehtalaš buohcceviesu, galggalii ollahuhttima koordinašuvdnabarggustis vealtameahttumit ip-mirdit guvllolaš bálvalusaid ja máhttoresursaid ollisvuodaid. Koordinašuvdnabargu gáibidivččii maid liŋkema momeantta 1-4 čuoggáid guvllolaš ja álbmotlaš dutkan-, ovdánahttin-, skuvlen- ja innovašuvdnabargui (maŋŋel DOSI), mii doallá sisttis earenoamáš máhtu ovdánahttima. Earenoamáš mávssolaš lea sihkkarastit sosiálafuolahusa bálvalandoaimma ovdánahttindoaimma ovttaiduvttima DOSI-ollisvuoda oassin dan mielde, mii mearriduvvo paragráfas 2.

2 §. *Skuvlen-, dutkan-, ovdánahttin- ja innovašuvdnadoaimma oktiiheiveheapmi.* Paragráfas mearrid-uvvolii ovttasbargosoahpamuša DOSI-doaimma oktiiheiveheami oasis nu ahte aiddostahttojuvvojit sode-ordnenlága 36 § 3 momeantta 7 čuoggás namuhuvvon áššit.

Paragráfa 1 momeantta 1 čuoggá mielde ovttasbargosoahpamušas galggalii sohppojuvot ovttasbar-goguovllu buresbirgenguovlluid DOSI-doaimma, dan ollahuhttinráhkadusaid ja ulbmiliid oktii-heiveheamis sode-ordnenlága 36 § 3 momeantta 7 čuoggás namuhuvvon strategalaš plánas ollis-vuohtan, mii doarju oba ovttasbargoguovllu, ja mii váldá vuhtii sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa riikkaviidosas ulbmiliid. Ovttasbargoguvlui gullelaš buresbirgenguovllut ráhkadivčče oktasaš DOSI-doaimma strategalaš plána sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa riikkaviidosas ulbmiliid ja ovdánahttinrábbuid vuodul. Strategalaš plánas meroštallojuvvole DOSI-doaimma deaddoguovllut ja háltelinnját sihke koordinašuvnna ja árvvoštallama ovttasbargoráhkadusat, mat dorjot oba

ovttasbargoguovllu. Buresbirgenguovllut sáhtále soahpat DOSI-doaimma deattuhusain buresbirgenguovlluid gaskkas sihke oktasaš prošeaktaollisvuodain ja daid ruhtadeamis. Strategalaš plána sihkkarastálii, ahte eará buresbirgenguovlluin bargon sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa DOSI-doaimmain sáhtálii ávkástallojuvvot viidát oba ovttasbargoguovllus, iige ovttasbargoguovllus olla-huhttojuvvole dárbbatmeahttumit badjálás prošeavttat. Strategalaš plánen, ollahuhttin ja árvvoštallan dahkkojuvvoli lávga ovttasbarggu ovttasbargoguovllu universitehtaiguin, allaskuvllaiguin, dutkanlágádusaiguin, oahppalágádusaiguin ja ealáhuseallimiin riikkaviidosas ulbmiliid ollahuhttima ollisvuoda oassin.

Strategalaš plána ráhkadeami olis galggalii sihkkarastojuvvot, ahte universitehtalaš buohcceviesu bajásdoalli buresbirgenguovllus livččii duodalaš válmmasvuohka dávistit sode-ordnenlága 36 § 3 momeantta 7 čuoggá mielđasaš stivren-, koordinašuvdna- ja neavvunbargui maid sosiálafuolahusa olis. Dálá dilis sosiálafuolahusa olis eai leat leame ovttasbargoguovllu dási ráhkadusat, mat laktásit ovdal namuhuvvon bargui.

Momeantta 2 čuoggá mielde ovttasbargoguovllus doaibmi sosiálasuorggi máhttoquovddášdoaimmas addojuvvon lágas (1230/2001) dárkkuhuvvon sosiálasuorggi máhttoquovddážiid doaibma ja ulbmilat galggale oktiiheivehuvvot ollisvuohčan, mii doarju oba ovttasbargoguovllu ja buresbirgenguovlluid doaimma. Ráđđehusa ovdanbuktojumis HE 56/2021 vp govvideami mielde buresbirgenguovllut leat sosiálasuorggi máhttoquovddášdoaimma ovddasvástádusbealit, goas áhahusevttohus sihkkarastálii sosiálasuorggi máhttoquovddášdoaimma goallosteami buresbirgenguovllu DOSI-doibmii. Sosiálasuorggi máhttoquovddášdoaimma lánkaásaheapmi seillolii muđuid ovddešlágánin ja das meroštallojuvvon máhttoquovddážiid doaibmaguovllut eai leat ovttalágánat ovttasbargoguovlluiguin. Dán dihte ovttasbargoguovllu dási koordinašuvdna áhahusevttohusa mielde livččii vealtameahttun. Sosiálasuorggi máhttoquovddážiin lea eanas leamaš ovddasvástádus DOSI-doaimmas, nu ahte daid máhttu ja ovdánahttinresurssat livčče dehálaččat oažžut synkronalaččat mielde buresbirgen- ja ovttasbargoguovllu dási DOSI-ráhkadusaid ollisvuhtii.

Momeantta 3 čuoggá mielde ovttasbargoguovllu buresbirgenguovllut galggale soahpat vugiin, maiguin oktiiheivehuvvo dearvvašvuohčalága (1326/2010) 61 § vuodul ruhtaduvvon universiteahtadási dearvvašvuoda dutkamuš ja sosiálafuolahuslága (1301/2014) 60 c § ruhtaduvvon universiteahtadási sosiálabarggu dutkamuš. Dasa lassin galggalii sohppojuvvot dutkamušaid bohtosiiguin ávkástallamis ovttasbargoguovllu buresbirgenguovlluid ja sosiálasuorggi máhttoquovddážiid doaimmas. Sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa doaibma vuodđuduvvá mánggaid dieđasurggiid dutkamušii ja dutkanvuđot ovdánahttimii. Ovttasbargosoahpamušas ja strategalaš plána oassin sohppojuvvole ovttasbarggu ráhkadusat ja doaibmamáallet. Daiguin sihkkarastojuvvole sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa metodaidda ja geavadiid duodáštussii vuodđuduvvan dieđasurgesgullelaš dutkamuša doarjagiin oba ovttasbargoguovllu viidodagas. Dasa lassin sihkkarastojuvvoli, ahte bálvalusat vuodđuduvvet áššehasaid dárbbui ja ahte dat doibmet ovttas mánggadiedálaš, doarstediedálaš ja diehtagiidgaskasaš dutkanovttasbarggu doarjagiin. Universiteahtat, allaskuvllat, dutkanlágádusaid ja sosiálasuorggi máhttoquovddážat livčče guđenai ovttasbargoguovllus lávga searvválažžan ráhkadusaid ja doaibmamálliid hábmemis sihke dutkan- ja ovdánahttindoaimma olla-huhttimis, mii daid vuodul bargojuvvo.

Momeantta 4 čuoggá mielde galggalii sohppojuvvot bargovugiin, maiguin duddjojuvvot eavttut ovttasbargoguovllu buresbirgenguovlluid DOSI-doaimma bargi beliiguin ovttasbargui sihke oktasaš máhttodárbbuid árvvoštallamii ja noahkumii. Ovttasbargosoahpamušas ja strategalaš plána oassin sohppojuvvoli oahpahuš- ja skuvlendoaimma ovttasbarggu ráhkadusain ja doaibmamálliin. Dáid

ulbmilin livččii sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa áššehas- ja buohccedorvvolašvuoda, kvalitehta ja váikkuhusa bukti gáibidan máhtu ja bissovaš ámmátlaš ovdáneami sihkkarastin. Ulbmilin livččii dasa lassin árvvoštallat ja noahkut máhttodárbbuid oba ovttasbargoguovllu viidosazžan. Máhttodárbbuid árvvoštallamis galggalii váldit vuhtii, mot buresbirgenguovlluid ja skuvlema fálli beliid ovttasbarguin dorvvastuvvo dárbahassii buorre máhttu earenoamážit veahádatjoavkkuid, dego sápmelaččaid bálvalandárbbuid vuhtii váldima várás. Universiteahtat, allaskuvllat, dutkanlágádusat, oahppolágádusat ja sosiálasuorggi máhttogoovddážit livčče guhtenai ovttasbargoguovllus lávga searvválažžan ovttasbarggu ráhkadusaid ja doaibmamálliid hábmemis sihke oahpahus- ja skuvlendoaimma ollahuhttimis, mii dahkkojuvvo daid vuodul.

Paragráfa 2 mielde ovttasbargosoahpamušas galggalii dasa lassin sohppojuvvo aŋkke čuovvovaš universiteahtalaš buohcceviesu bajásdoalli buresbirgenguovllu bargguin, mat laktásit DOSI-doaimma oktiiheiveheapmái:

Momeantta 1 čuoggá mielde ovttasbargosoahpamušas galggalii sohppojuvvo ovttasbargoguovllu buresbirgenguovllu buresbirgenguovlluidgaskasaš bargujuogu koordinašuvnnas, stivremis ja neavvumis 1 momeantta 1 čuoggás dárkkuhuvvon doaimmain. Koordinašuvnna, stivrema ja neavvuma ulbmilin livččii doarjut DOSI-doaimma strategalaš plána válmastallama ja ollahuhttima sihke sihkkarastit buresbirgenguovlluid doaimma ovttaguvlosašvuoda, kvalitehta ja váikkuhusa buktima ovttasbargoguovllus sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa riikkaviidosas ulbmiliid ja ovdánahtindárbbuid vuodul.

Momeantta 2 čuoggá mielde ovttasbargoguovllu buresbirgenguovllut galggale sohppojuvvo sode-ordnenlága 32 §:s dárkkuhuvvon DOSI-doaimma bohtosiid ja buriid geavadiid viiddideamis sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa bálvalanvuogádahkii. Ulbmilin livččii, ahte DOSI-doaimma boadusin ovdánan bálvalanollisvuodát, bálvalusat, buktagat, doaibmavuogit ja metodat livčče nu viidát go vejolaččat ávkin atnimis buot buresbirgenguovlluin sihke riikkaviidosáččat sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusas.

Momeantta 3 čuoggá mielde ovttasbargosoahpamušas galggalii sohppojuvvo sode-ordnenlága 32 §:s dárkkuhuvvon doaimma bohtosiid čuovvumis ovttasbargoguovllus. Strategalaš plána oassin válmastallojuvvoli ollahuhttima ja doaimma bohtosiid čuovvun ja árvvoštallama ollahuhttin. Čuovvuma mielde sihkkarastojuvvoli doaimma váikkuhusa buktin ja guvllolaš ulbmiliid ollahuvvan riikkaviidosas ulbmiliid ollahuvvama árvvoštallama oassin.

Paragráfa 3 momeantta mielde Davvi-Suoma ovttasbargoguovllu buresbirgenguovllut galggale soahpat ovttasbarggus sámegielalaš ja kulturmielásaš sosiála- ja dearvvašvuoda bálvalusaid ovdánahttimis nu ahte váldojuvvo vuhtii sode-ordnenlága 33 § mielde Sámi (Lappi) buresbirgenguovllu riikkaviidosas ovdánahttinbargu sihke sosiálasuorggi máhttogoovddášdoaimmas sihke sosiálasuorggi máhttogoovddášdoaimmas addojuvvon stáhtaráđi ásahusa (1411/2001) 4 § 1 momeantta 2 čuoggás dárkkuhuvvon sámegielalaš bálvalusaid ovdánahttinbargu. Sode-ordnenlága 39 § mielde guovttegielalaš buresbirgenguovllut ferttejit bargat gaskavuoda ovttasbargosoahpamuša ruotagielalaš gielalaš vuoigatvuodaid ollahuvvama dorvvasteami várás sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusas. Sámegielalaš ja sámi kulturmielásaš bálvalusaid ovdánahttima bealis ovttalágán sierrageatnegasvuoha ii leat, nu ahte dása gullevaš ovttasbarggus galggalii mearriduvvo dán ovttasbargosoahpamuša ásahas, mii guoská sisoalu.

3 §. *Ovttasbargu elektrovnnalaš bálvalusain ja diehtovuogádagain.* Paragráfas mearriduvvolii buresbirgenguovlluid ovttasbargosoahpamuša sisdoalus sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa elektrovnnalaš bálvalusaid sihke diehtovuogádagain ovdánahttima ja geavahusa oasis. Ovttasbargoguovllut galggale soahpat ovttasbargosoahpamušas dain sosiála- ja dearvvašvuohdafuolahusa elektrovnnalaš bálvalusain sihke áššehas- ja buohccedieđuid diehtovuogádagain, mat geavahuvvojit giedahallamis, ja maid ovdánahttimis ja geavahusas dahkkojuvvo ovttasbargu. Ovttasbarggu ulbmilin ovdal namuhuvvon ollisvuodain livččii doarjut bálvalanvuogádaga ja áššehasaid bálvalanproseassaid beaktivuoda, váikkuhusa buktima sihke sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa riikkaviidosaš linnjemiid ollahuvvama ovttasbargoguovllu viidodagas. Bargovugiin sihkkarastojuvvole maid riikkavuložiid ovttaveardasaš bálvalusat. Ovttasbargoguovllut válddále soahpamušas beali dasa, main vuogádagain ja bálvalusain ovttasbarggu bargan lea jierpmálaš go seammas váldojuvvojit vuhtii riikkaviidosaš linnjemat. Ovttasbargoguovllut galggale buresbirgenguovllu oktasaš soahpamuššii mieiggadettiin dahkat ovdamearkka dihte oktasaš háhkamiid dalle, go dat leat bálvalusvuogádaga dáfus ábas ja váikkuhusa bukti. Háhkamat sáhtále guoskat buot diehtovuogádagain, muhto earenoamážit áššehas- ja buohccediehtovuogádagain. Ovttasbargoguovllut sáhtále maid ovdánahttit oktasaš digitalalaš čovdosiid doarjallettiin DigiFinland Oy bálvalusaide.

Paragráfa mielde ovttasbargoguovllut galggale dasa lassin soahpat almmolaš hálddahusa diehtohálddaheamis addojuvvon lága (906/2019) 5 § mielde diehtohálddahanmálla oktiiveheamis. Diehtoháhkkanmálla ulbmilin lea meroštallat ja govvidit diehtohálddahanovttadaga doaibmabirrasa diehtohálddaheami. Sode-ordenlága 36 § 3 momiantta 9 čuoggá mielde ovttasbargosoahpamušas galgá sohppojuvvot viidáseappot maid eará ovttasbarggu almmolaš hálddahusa diehtohálddaheamis addojuvvon lága mielásaš geatnegasvuodain. Dákkár geatnegasvuodát leat ovdamearkka dihte lága logu mielásaš diehtodorvvolašvuoda geatnegasvuodát.

4 §. *Headuštusdiliide ja spiehkastatdiliide ovddaldastin sihke válmmasvuohtaovttadaga doaimma ordnen.* Paragráfa 1 momiantta mielde ovttasbargosoahpamušas galggalii sohppojuvvot bargojuogus, ovttasbarggu ja oktiiveheamis headuštusdiliide ja spiehkastatdiliide ovddaldastimis sihke 51 § 2 momianttas dárkkuhuvvon válmmasvuohtaguovddáža doaimma ordnemis. Sode-ordenlága 50 § mielde buresbirgenguovllut galget ovddaldastit ovddalgihtii bargojuvvon válmmasvuohtaplánaiguin sihke eará doaibmabijuiguin ovttasrádiid iežaset guovllu gielddaid ja sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa ovttasbargoguovllu eará buresbirgenguovlluiguin headuštusdiliide ja spiehkastatdiliide. Ovttasbargosoahpamušas sohppojuvvolii dárkileappot 50 §:s dárkkuhuvvon buresbirgenguovlluidgaskasaš ovttasbarggu. Soahpamušas galggalii sohppojuvvot ovdamearkka dihte sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa válmmasvuohtaplánema ollahuhttimis, dillegova duddjoma ráhkadusain sihke doaimmaid jotkkolašvuoda hálddaheamis ovttasbargoguovllus. Mánngat álbmotlaš ja guvllolaš riskaárvoštallamiid riskkat leat luondduset mielde dakkárat, ahte dain leat váikkuhusat, mat rasttildit buresbirgenguovlluid rájiid, ja maid hálddaheamis dárbbahuvvojit eanet go ovttas buresbirgenguovllu resurssat ja ovttalágán doaibmavuogit. Ovttamielalašvuoda vejolažžan dahkan gáibida buresbirgenguovlluid gaskasaš soahpama ovttasbargoguovllusteaset.

Evttohuuvvon 1 momianttas mearriduvvole áššit, main buresbirgenguovllut galggale ovttasbargoguovlluineaset soahpat. Momiantta 1 čuoggá mielde ovttasbargosoahpamušas galggalii sohppojuvvot buresbirgenguovlluid ovttalaš válmmasvuohtaplánas universitehtalaš buohcevesu bajásdoalli buresbirgenguovllu ja HUS-ovttastumi stivrema vuollásažžan iežaska ovttasbargoguovllus. Buresbirgenguovlu, mii bajásdoallá universitehtalaš buohcevesu, ja HUS-ovttastupmi galggaleigga stivret ja koordineret ovttasbargoguovllu buresbirgenguovlluid válmmasvuohtaplána,

man vuodđun leat ovttaš plánaráhkadusat, sihke váldit vuhtii buresbirgenguovlluid rájiid rasttildeaddji heađuštusdiliid ja oktasaš resurssaid geavahusa diliid hálldaheamis. Válmmasvuohtaplánat galggale ráhkaduvvot ovttasbarggus ja plánemis galggale válđojuvvot vuhtii buresbirgenguovlluid earenoamáš riskkat ja vejolaš eará buresbirgenguovlluin spiehkasteaddji resurssat. Sodeordnenlága 50 § 4 momeantta vuodul, mii addojuvvo stáhtaráđi ásašusain, mearriduvvo dárkileappot válmmasvuohtaplánema prinsihpain ja válmmasvuohtaplána sisdoalus.

Momeantta 2 čuoggá mielde ovttasbargosoahpamušas galggalii sohppojuvvot sosiála- ja dearvvašvuođa fuolahusa resurssaid geavaheamis, stivremis ja jodiheamis ovttas buresbirgenguovllu návccaid badjelmanni heađuštusdiliin dehe spiehkastatdiliin. Ovttasbargosoahpamušas galggalii maid sohppojuvvot oktasaš resurssaid geavaheamis, dego oktasaš materiálalaš ovddaldahttimis dehe bargoveahkaressain.

Momeantta 3 čuoggá mielde ovttasbargosoahpamuša galggalii soahpat sosiála- ja dearvvašvuođa fuolahusa válmmasvuođa ja ovddaldastima stivrejeddji joavkku vuodđudeamis ja doaimmas. Válmmasvuođa ja ovddaldastima stivrejeddji joavku gieđahalalii ja válmmastalalii ovttalágán prinsihpaid, maiguin muhtin oassái dorvvastuvvolii ovttasbargoguovllu ja buresbirgenguovlluid doaibma heađuštusdiliin ja spiehkastatdiliin. Namuhuvvon joavku dorjjolii ja ovdánahtálii sosiála- ja dearvvašvuođa fuolahusa válmmasvuođa ja ovddaldastima ovttasbargoguovllus. Joavku, mii vuodđuduvvo, dorjjolii sihke buresbirgenguovlluid ja ovttasbargoguovlluidgaskasaš, ja guovlluid siskkáldas ovttasbarggu eará doibmiid gaskkas. Joavkku čoakkádusas galggalii válđojuvvot vuhtii vuodđodearvvašvuođa fuolahusa, sierradearvvašvuođa, sosiálafuolahusa ja gádjundoaimma ovddastus sihke dárbbatlaš áššedovdamuš birasdearvvašvuođa fuolahusas ja guovllu gielddaid ovddaldastimis. Ovddabealde namuhuvvon beliid lassin buot válmmasvuohta- ja ovddaldastindoaimmas galggalii válđojuvvot vuhtii priváhta ja goalmát sektor.

Momeantta 4 čuoggá mielde ovttasbargoguovllut galggale soahpat ovttasbargosoahpamušas sodeordnenlága 51 §:s dárkkuhuvvon sosiála- ja dearvvašvuođa fuolahusa válmmasvuohtaguovddáža ráhkadusain ja doaibmavugiin dađi lági mielde, ahte válmmasvuohtaguovddážat doibmet riikkavidosáčat ovttaš vuogi mielde ja dorjjole dehe buhttele dárbbu mielde eará ovttasbargoguovlluid válmmasvuohtaguovddážiid bargguid. Ovttasbargosoahpamušas galggalii soahpat resurssain, ráhkadusain ja doaibmavugiin válmmasvuohtaguovddážiid gažaldatvuloš njuolggadusas dárkileappot merostallojuvvon bargguid, earenoamážit guvllolaš dillegova hábmema várás dárbbatlaš dieđu čoaggima ja dieđu juohkima ollahuhttima várás ovttasbargoguovllus. Dasa lassin soahpamušas galggalii soahpat geavadiin, maiguin válmmasvuohtaguovddáš doarju ovttasbargoguovllus buresbirgenguovlluid válmmasvuohtaplánemis, hárbjehusdoaimmas ja heađuštusdiliid hálldaheamis.

Paragráfa 2 momeanttas livččii informatiivvalaš čujuhus dasa, ahte buresbirgenguovlluid válmmasvuohtaplánaid sisdoalus mearriduvvo sosiála- ja dearvvašvuođa fuolahusa heađuštusdiliide ovddastastimis addojuvvon stáhtaráđi ásašusain (/).

Paragráfa 3 momeantta mielde sosiála- ja dearvvašvuođa fuolahusa válmmasvuohtaguovddáš bálvalivččii oba ovttasbargoguovllu. Visot ovttasbargoguovllu buresbirgenguovllut searvvale válmmasvuohtaguovddáža funkcionála stivremii. Funkcionála stivrema hámit bázále ovttasbargoguovllu buresbirgenguovlluid gaskavuoda soahpamuša oskálíi.

Paragrafa 4 momeantta mielde ovttasbargosoahpamuš válmastallolii ovttasbarggus sosiála- ja dearvvašvuohtaministeriijain dađi lági mielde, ahte ovttasbargosoahpamušat vuodđudivčče riikkavidosoččat ovttalaš prinsihpaide ja hábmele riikkavidosoččat ovttalágán sosiála- ja dearvvašvuođa fuolahusa válmastallama ja ovddaldastima ollisvuođa.

5 §. Helssega gávpoga ja HUS-ovttastumi barggut. Paragrafas mearriduvvolii dan birra, ahte daid osiid mielde go áhahusa 1 ja 2 §:s čujuhuvvole barggut sode-ordnenlága 34 §:s dárkkuhuvvon universitehtalaš buohcceviesu bajásdoalli buresbirgenguvlui, de Lulli-Suoma buresbirgenguvllus dáin bargguid ovddasvástádus livččii HUS-ovttastumis ja Helssega gávpogis ovttas. Ovdanbuktojuvvon njuolggadussii lea dárbu dan dihte, ahte 1 ja 2 §:s dárkkuhuvvon universitehtalaš buohccevissui bajásdoalli buresbirgenguvlui čujuhuvvon bargguide gullet sihke sosiála- ja dearvvašvuođa fuolahusa barggut. HUS-ovttastumis lea sosiála- ja dearvvašvuođa fuolahusa sihke gádjundoaimma ordnemis Uusimaas addojuvvon lága (615/2021) 5 § mielde ordnenovddasvástádus earenoamážit sierrabuohccedikšuma fuopmášahti oasis. Dasa lassin lága 7 § mielde HUS-ovttastumis galgá leat vuodđodearvvašvuođa fuolahusa ovttat, mas lea lágas mearriduvvon bargu vuodđodearvvašvuođa fuolahusa, sierrabuohccedikšuma sihke sosiálafuolahusa oktiiveheamis. Dán lági mielde Lulli-Suoma buresbirgenguvllus ii leat okta doaimmi, mas sáhtálii leat ovddasvástádus buot dain bargguin, maid 1 ja 2 §:s čujuhuvvojit universitehtalaš buohcceviesu bajásdoalli buresbirgenguvlui. Ovdanbuktojumis árvaluvvo, ahte Helssega gávpot ja HUS-ovttastupmi divššoleigga dáid bargguid ovttas. HUS-ovttastumi ovddasvástádus livččii bargguid dain osiin, mii dan ordnenovddasvástádussii gullá, ovddabealde namuhuvvon 5 ja 7 § vuodul. Eará osiin bargguid dikšuma ovddasvástádus gulalii Helssega gávpogii. Juos Helssega gávpot livččii sirdán 9 §:s dárkkuhuvvon ordnensoahpamušain muhtin barggu dikšuma ordnenovddasvástádusa HUS-ovttastupmái, maid dán paragrafas dárkkuhuvvon bargguid ovddasvástádus livččii HUS-ovttastumis.

6 §. Ovttasbargosoahpamuša dohkkeheapmi ja doaimmaheapmi sosiála- ja dearvvašvuohtaministeriijai. Paragrafa 1 momeanttas mearriduvvolii, ahte ovttasbargoguovllu buresbirgenguvllut fertelijit dohkkehit ovttasbargosoahpamuša golmma mánu siste das, go stáhtaráđđi lea váfistan sode-ordnenlága 22 §:s dárkkuhuvvon riikkavidosáš ulbmiliid. Go ovttasbargosoahpamuš ferte ráhkaduvvot sode-ordnenlága 36 § vuodul guovllustivrra áigodagaid mielde, ja 37 § mielde soahpamuša ráhkadettiin galget váldojuvvet vuhtii sode-ordnenlága 22 §:s dárkkuhuvvon riikkavidosáš ulbmilat, de lea vuogálaš mearridit lága 37 §:s vejolažžan dahkkojuvvon vuogi mielde ovttasbargosoahpamuša válmastallama áigedávvalis dađi lági mielde, ahte riikkavidosáš ulbmilat sáhttet váldojuvvet vuhtii soahpamuša válmastallamis.

Paragrafa 2 momeanttas mearriduvvolii dan birra, ahte dohkkehuvvon ovttasbargosoahpamuš ferte doaimmahuvvot sosiála- ja dearvvašvuohtaministeriijai mánu siste soahpamuša fápmuiboahtimis. Sode-ordnenlága 37 § 3 momeantta mielde soahpamuš boahdá fápmui dakkaviđe, go visot guovllustivrrat leat dohkkehan dan. Dán lági mielde soahpamuša láchkafámolašvuohta ii leat eaktu soahpamuša fápmuiboahtimii dehe dan doaimmaheapmái sosiála- ja dearvvašvuohtaministeriijai.

Soahpamuša ráhkadeami njuolggadusvuodđosaš áigedávvaliin sihke soahpamuša doaimmaheami mearreáiggiin lea oktavuohhta sode-ordnenlága 38 §:s dárkkuhuvvon stáhtaráđi doaimbaváldái mearridit buresbirgenguvlluid ovttasbargosoahpamušas. Go oktan eaktun lea eará lassin dat, ahte buresbirgenguvllut eai leat beassan ovttamielalašvuhtii soahpamuša sisdoalus, de lea jearggalaš mearridit áigemuttus, goassáži soahpamuš galggalii leat dahkkon. Daningo paragrafas dárkkuhuvvon stáhtaráđi mearrádus válmastallojuvvo sosiála- ja dearvvašvuohtaministeriijas, de lea dehálaš sihkkarastit ministeriija diehtooažžuma njuolggadusvuodđosaččat.

4 Váikkhusat

Ásahusevttohusas eai gehččojuvvo leat fuopmášahtti iehčanas ekonomalaš váikkhusat. Ásahusevttohusain mearriduvvon bálvalusaid oasil gažaldat ii leat buresbirgenguovlluid ođđa bargguin, ođđa áššehasjoavkkuin dehe ođđa ruhtadeami gáibideaddji sierrabálvalusain. Bargojuoguin ovttasbargosoahpamuša mielde sáhtta vejolaččat geahpidit badjálás doaimma ja váldit atnui ovdalačča goluid dáfus áhpsit doaibmavugiid, main sáhttet šaddat buresbirgenguovlluid ekonomii ja dáfus miehtemielalaš váikkhusat.

Sohppojuvvon ovttasbargosoahpamušain sihke ásahusevttohusa mieldásaš bargojuogus, ovttasbarggu ja oktiiheiveheamis sáhttet leat váikkhusat ovttasbargoguovllu goluid juohkáseapmái buresbirgenguovlluid gaskka buohtastahtedettiin buresbirgenguovlluid ruhtadeamis addojuvvon lága (617/2021) mieldásaš stáhta ruhtadeapmái buresbirgenguovlluide. Dego ovddabealde lea gávnahuvvon, de dán ovttasbargoguovllu buresbirgenguovlluid ovddasvástádusaid goluid juohkimis ii mearriduvvo, muhto ovttasbargoguovllu buresbirgenguovllut sohpet das gaskaneaset ovttasbargosoahpamušas.

Ásahusevttohusas govviduvvon ovttasbargosoahpamuša ráhkadeamis eai árvvoštallojuvvo leat go veaháš váikkhusat buresbirgenguovlluid, sosiála- ja dearvvašvuohtaministeriija ja ruhtaministeriija doibmii. Proseassa ii árvvoštallojuvvo mielddisbuktit olmmošbargojagiid lasiheami dárbbu, daningo guvllolaš ovttasbargu ja dan doarjun gullet juo sode-ordnenlága vuodul buresbirgenguovlluid ja ministeriijaid bargguide.

Ásahusevttohusa 1 §:s sáhttet leat positiivvalaš váikkhusat bálvalusaid kvalitehttii ja ovttaeardásaš oažžasuvvamii. Positiivvalaš váikkhusat gáibidit, ahte ovttasbargosoahpamušain olahuvvolii unnidit bálvalanvuogádaga liiggás stuora noađi guoddiin dávistettiin ovdalačča buorebut olu bálvalusaid adni áššehasaid dárbbuide. Váikkhusaid asttaheapmi gáibidivččii, ahte ovttasbargosoahpamuša mielde juohke buresbirgenguovlu ii dárbbahivčče ieš buvttadit visot sierrabálvalusaid ja áššedovdidoarjaga, mat hárve dárbbahuvvojit. Positiivvalaš váikkhusat árvvoštallojuvvojit čuohtit earenoamážit váddásit lápmásiidda ja bázahallan olbmuid sihke mánáide, nuoraide ja bearrašiidda, mat leat earenoamáš hávváduvvi sajádagas. Ovdanbuktojummi árvvoštallojuvvo dorvvastit mánáid, nuoraid ja bearrašiid rivttiid iežaset dárbbahan bálvalusaide sihke viidáseappot riikkaidgaskasaš olmmošriektesoahpamušain, dego ON mánáid vuoigatvuodaid soahpamušas (SopS 59–60/1991) dorvvastuvvon vuoigatvuodaid ollahuvvama. Ovdamearkka dihte mánáidsuodjalus ii bastte akto dávistit gáibideaddji mánggasuorggat ja mánggaámmátlaš doarjaga dárbbaheddji mánáid, nuoraid ja bearrašiid dárbbuide, goas sin bálvalandárbbuide dávisteapmi sihke sosiála- ja dearvvašvuođa vuoigatvuodaid ollahuvvan gáibida bálvalusaid buresdoaimmi ovttasbarggu. Ovttasbargosoahpamuš lea mávssolaš reaidu dán buresdoaimmi ovttasbarggu sihkkarastima várás.

Ásahusevttohusas árvvoštallojuvvojit leat miehtemielalaš váikkhusat bargoveaga máhttui, barggu veadjimii ja bargoburesbirgemii, sihke dan bakte bálvalanbuvttadusa kvalitehttii, vuogálašvuhtii ja rivttesáigásašvuhtii. Eanet gáibideaddji sosiála- ja dearvvašvuođa bálvalusaide ja diliide, mat dihttojit hui hárve, čohkkejuvvon máhtuin ja koordinerejuvvon áššedovdidoarjagiin sáhttet dorjojuvvo buresbirgenguovlluin ja lagasbálvalusain bargi ámmátolbmot, goas bálvalusa geavaheaddjit go bargit ávkahuvvet. Guhkit sivtain ovttasbargosoahpamuša mieldásaš bargojuohku árvvoštallojuvvo dasa lassin buoridit olmmoš- ja eará resurssaid bistima buresbirgenguovllus, go resurssat, mat leat leame, sáhttet ovdalačča goluid dáfus eanet váikkuheaddji vuogi mielde čuohtuvvo buresbirgenguovlluid mielde. Ovdanbuktojumi duohtavuodalaš ollahuvvan lea sorjavaš ovttasbargosoahpamuša geavada

ollahuhttimis. Juos ovttasbargoguovllus ii sáhte sohppojuvvot evttohuvvon áššiin dehe dat eai olla-
huhttoje áсахusevttohusas dárkkuhuvvon vuogi mielde, áсахussii háhpohallojuvvon miehtemielalaš
váikkuhusat báhcet ollahuvakeahtá.

Áсахusevttohusa 2 § mielde, guovlludási ovttasbargguin koordinerejuvvon DOSI-doaimmain ár-
voštallojuvvot leat miehtemielalaš váikkuhusat mánggaide áššehasoavkkuide ja bálvalusaide, dan-
ingo dat váfista buoremus geavadiid viiddideami, mat vuodđuduvvet duodaštusaide, sosiála- ja
dearvvašvuoda fuolahusa bálvalanvuogádagaid. 2 § miehtemielalaš váikkuhusat čuhcet earen-
oamážit sáme-gielaláččaide, daningo dat váfista sáme-gielalalaš áššehasaid rievtti oazžut sode-bálvalu-
said iežaset eatnigillii sode-ordnenlága 612/2021 5 § 2 momeantta ja sámi giellalága mielde. Ásahu-
sevttohusas eai leat váikkuhusat ruotagielalalaš bálvalusaid oazžasuvvamii, daningo evttohus ii
guoskka sode-ordnenlága 39 § mielde guovttegielalalaš buresbirgenguovlluid ráhkadan ovttasbar-
gosoahpamuša ruotagielalalaš gielalalaš rivttiid ollahuvvama dorvvasteami várás.

Áсахusevttohusa 3 § árvoštallojuvvo ovddidit bálvalusvuogádaga ja áššehasaid bálvalanproseassaid
ábasvuoda ja váikkuhusaid buktima dorjjodeaddji elektrovnnalaš bálvalusaid ja áššehas- ja buohc-
cediehtovuogádagaid ovdánahttima, háhkama ja geavahusa ovttasbargoguovllu buresbirgenguovlluid
ovttasbargun. Juos ovttasbargoguovllu buresbirgenguovllut plánele ja ollahuhtále áššiiddikšun-
bálvalusaid ja diehtovuogádagaid ovdánahttima ja háhkamiid ovttasbargun, livččii vejolaš ollahuhtit
ovttasbargoguovllu dási bálvalanproseassaid dorjjodeaddji diehtovuogádatčovdosiid ja áššiiddikšun-
bálvalusaid. Ovttasbargoguovllu orrut oččole ovttaheardásaš áššiiddikšunbálvalusaid iežaset geava-
husa várás. Ovdánahttimis ja háhkamiid válmastallamis garvojuvvonii badjálás barggu, ja ná sáhtále
geavahuvvot ovttasbargoguovllu buresbirgenguovlluid resurssat áhpsat. Ovttasbargu ovddidivččii
maid ovttasbarggu juo viđa guvlui organiserejuvvon gádjundoaimma ja válmmasvuohtaguovddážiid
diehtohálddahemiin. Dasa lassin stuorit háhkanorganisašuvnnain sáhtá leat buoret
ráđđádallansajádat gilvalahttimiin. Ovttasbargu diehtohálddahanmálla ráhkadeamis dorjjolii
diehtohálddaheami ja diehtovuogádagaid oktiiveheamei ovttasbargoguovlluin ja sáhtálii veahkehit
dovdát, mat áššiiddikšunbálvalusaid ja diehtovuogádagaid livčče gánnáhahtti ovdánahttit ja háhkat
ovttas.

Áсахusevttohusa 4 § árvoštallojuvvo buoridit sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa ordnejeddiid ja
bálvalanbuvttadeddiid válmmasvuoda ja ovddaldastima riikkaviidosas ovttalágánvuoda fuop-
mášahtti ládje, go válmmasvuohtaplána livččii dahkkojuvvon nu ahte dat livččii vuodđuduvvan
ovttalágán prinsihpaide. Sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahusa bálvalanvuogádaga náka áiccadit
headuštusdiliid, duddjot oktasaš dillegova ja dávistit fuopmášahtti headuštusdiliide dehe
spiehkastatdiliid headuštusaid ovttalágán ja resurssaid ovttastahtti vuogi mielde árvoštallojuvvo
maid buorránit fuopmášahtti ládje. Dasa lassin ovdanbuktojuvvo árvoštallojuvvo doarjut buresbir-
genguovlluid ovttasbarggu normála diliid headuštusdiliide ja spiehkastatdiliide ovddaldastimis.

5 Áсахusa válmastallan

Áсахus lea válmastallon virgebargun sosiála- ja dearvvašvuohtaministeriijas. Válmastallamii lea
oassálastán ovttasbargoguovlluid ovddasteddiin čohkiidan doarjjajoavku, mii lea čeahkkanan 5
háve ovdal áсахusevttohusa cealkingulaskuddanorrosa. Áсахusevttohus lea gieđahallon sosiála- ja
dearvvašvuohtaministeriija ráđđádallangottis 26.10.2022.

6 Cealkámušat

Ásahusevttohus lea cealkingulaskuddanorosis 18.11.2022 – 23.12.2022.

7 Fápmuiboahhtin

Ásahus árvaluvvo boahhtit fápmui 1.7.2023. Dan 5 § 1 momeanta guoskaduvvo goitge easka 1.1.2026 rájes. Buresbirgenguovlluin lea sosiála- ja dearvvašvuoda fuolahus ja gádjundoaimma ođastusa ollahuhttimis ja guoskevaš lánkaásahusa fápmuibidjamis addojuvvon lága (616/2021) 1 § 3 momeantta mielde jagi 2025 loahpa rádjái áigi ráhkadit ovttasbargoguovllu ovttasbar-gosoahpamuša. Sode-ordnenlága 22 §:s dárkkuhuvvon riikkaviidosáš ulbmilat galget seamma lánkabáikki mielde váfistuvvot vuosttaš geardde jagi 2022 loahpa rádjái. Dán lági mielde ovttasbar-gosoahpamuša doaimmaheami áigedávvala oktavuodas riikkaviidosáš ulbmiliid addimii ii leat vuogálaš ásahtit ovdal go jagi 2026 álggu rájes.